

Watervogeltellingen in de Nederlandse Waddenzee in het seizoen 1995/96.

■ Samen met het IJsselmeer en de Delta kan de Waddenzee tot de belangrijkste wetlands van NW-Europa worden gerekend. Voor veel soorten uit de Oost-Atlantische trekroute zijn deze gebieden een onmisbare schakel tussen de arctische broedgebieden en de overwinteringsgebieden in Europa en Afrika. Zwarte Ruiters die zich in groten getale tegoed doen aan de zeeduizendpoten in de Dollard, of de Kanoeten die beurtelings Griend, Richel of de Vliehors bezoeken, doen dat niet voor hun lol: ze moeten hard werken om op te vetten voor de energievretende tocht van en naar de broedgebieden. Wie denkt dat de vogels in het Waddengebied voor eens en altijd beschermd zijn komt bedrogen uit. Nog steeds loeren er bedreigingen. Juist daarom is het zo belangrijk dat honderden vogelaars zich keer op keer optuigen om de slijkige kwelders van het Noorderleeg of de stuivende stranden van de eilanden op te zoeken. Telwerk met een belangrijk einddoel, voor de tellers steeds weer een strijd met de elementen, maar ook ten behoeve van praktische natuurbescherming.

Tellingen in 1995/96

In het seizoen 1995/96 werden in het Waddengebied vijf integrale watervogeltellingen uitgevoerd: in september, december, januari, februari en april. Daarnaast werd in mei nog een speciale telling georganiseerd voor Drieteenstrandlopers. De tellingen in december en februari werden spe-

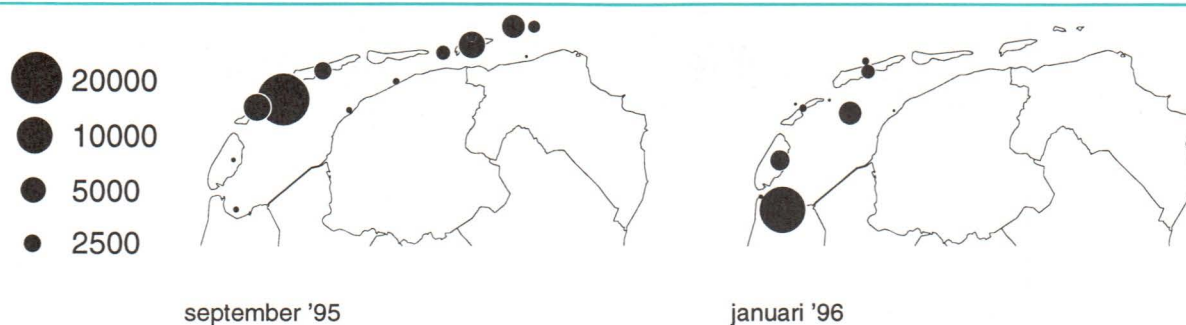
ciaal uitgevoerd voor een onderzoek van het IBN-DLO, om het belang van de Waddenzee voor schelpdier-etende soorten als Eidereend, Scholekster en Kanoet beter te kunnen kwantificeren. De overige tellingen werden georganiseerd als onderdeel van de internationale Midwintertelling (januari) en het reguliere monitoring-

programma in de Waddenzee (september en april). In het kader van dat project wordt jaarlijks één telling in het voorjaar en één in het najaar georganiseerd. Na c. vijf jaar zijn alle maanden een keer aan bod geweest en begint de cyclus opnieuw. Op die manier ontstaat een beeld van verspreiding en aantallen door het jaar heen. Deze wijze van monitoring is echter niet toereikend om kleine veranderingen in verspreiding en aantallen tijdig te onderkennen. Daartoe worden, naast de integrale tellingen, in twaalf gebieden verspreid over de Nederlandse Waddenzee frequente tellingen (12-24x per jaar, z.g.n. steekproeftellingen) uitgevoerd door plaatselijke vogelwerkgroepen zoals de Wadvogelwerkgroep van de FFF in Friesland, de Vereniging Avifauna Groningen, het NIOZ en de telgroep Schiermonnikoog. De eerste resultaten hiervan zijn veelbelovend: doortrekkiepjes worden beter dan ooit geregistreerd en op middellange termijn zal deze reeks, in combinatie met de integrale tellingen, voor veel soorten z'n vruchten voor monitoringdoeleinden gaan afwerpen.

Zoals in eerdere edities van SOVON-Nieuws wel eens is gemeld,

Kanoetstrandloper (A.C. Zwaga)

Figuur 1. Verspreiding van Kanoetstrandlopers in de Nederlandse Waddenzee in september 1995 en januari 1996.

worden tegenwoordig meer gebieden geteld dan voorheen. Tientallen kilometers zeedijk, stranden en lastig te bereiken gebieden als de Noorderhaaks bij Texel of de Richel bij Vlieland worden nu veel consequenter onder handen genomen. Vanaf augustus 1996 is ook de laatste ontbrekende schakel, in de vorm van Simonszand, in het telprogramma opgenomen. Probleem bij de slecht toegankelijke gebieden is wel dat vooral in de wintermaanden slechte weersomstandigheden en ijsgang soms roet in het eten gooien, waardoor tellingen uitvallen.

Voor het schrijven van deze bijdrage is een flinke stapel papier doorgewerkt, maar zelfs dan nog kan maar een zeer beperkt deel van de vele duizenden uren inspanning van de tellers worden samengevat. De tekst beperkt zich dan ook tot een globaal overzicht van de meest opmerkelijke zaken in 1995/96. Drie soorten zijn er extra uitgelicht: Kanoet, Wulp en Frater.

September

De telling van september 1995 kende twee gezichten. Op zaterdag 10 september spoelden door overvloedige regenval veel tellers bijna letterlijk van de dijken, stranden en kwelders. De mensen die een dag later actief waren zullen zelden zo van het najaarsweer hebben genoten. Zoals verwacht voor een telling in het vroege najaar, was de soortenrijkdom hoog. De top tien van aantallen werd aangevoerd door ruim 300.000 Bonte Strandlopers, waarvan éénderde deel op Rottumerog en -plaat. Ook Wulp, Rosse Grutto en bijvoorbeeld Tureluur waren in boven-gemiddelde aantallen aanwezig. Het aantal van 7.300 Aalscholvers was een nieuw Waddenzeerecord. Verder werden 11 Kleine Zilverreigers gemeld en was een andere witte schoonheid, de Lepelaar, met 905 exemplaren niet bepaald schaars. Tegenwoordig vormt de Waddenzee voor deze soort de be-

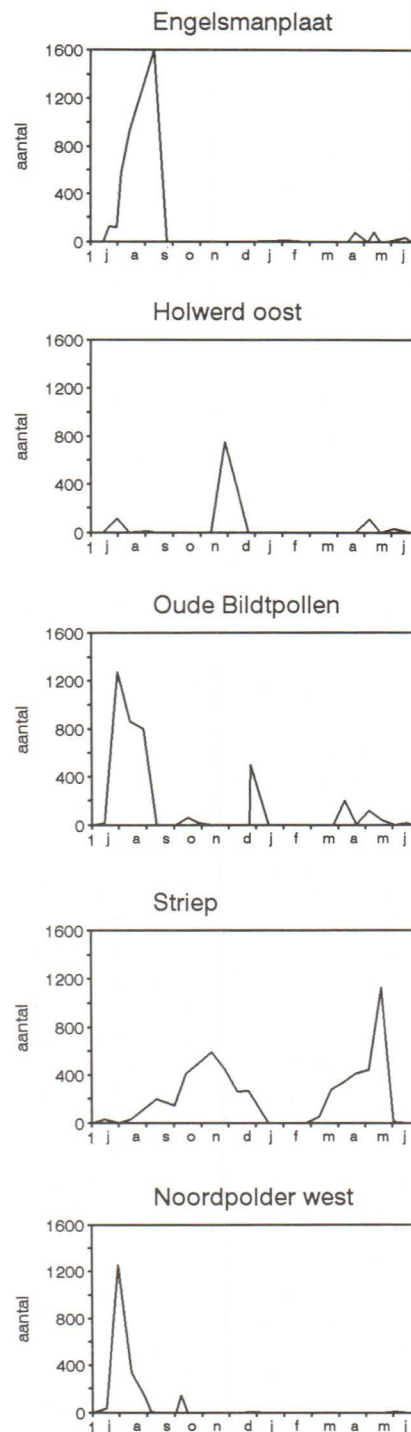
langrijkste peiler onder de Nederlandse populatie.

December & Januari

De tellers die het geluk hadden om in december met de *ms Phoca* naar de Richel af te reizen werden vergast op 210 IJseenden en 382 Grote Zee-eenden. Verder waren de aantallen gedurende deze speciale telling niet opmerkelijk. De weersomstandigheden rond de midwintertelling in januari zullen vooral voor Scholeksters als weinig barmhartig de boeken ingaan. Uit spitwerk van Jan Hulscher e.a. blijkt dat gedurende de winter van 1995/96 toch al gauw 25-30% van de populatie het loodje heeft gelegd. Iedereen herinnert zich ongetwijfeld nog de berichten van Vogelbescherming Nederland over de hoge jachtdruk in Frankrijk en de matige voedselsituatie in de Waddenzee, die deze hoge sterfte tot gevolg had. Doordat grote delen van de Waddenzee onder het ijs verdwenen, was het meer dan logisch dat soorten als Bergeend, Bonte Strandloper en Rosse Grutto andere oorden hadden opgezocht. Opmerkelijk blijft de winterhardheid van de bijna 130 Kemphanen die zich in de polders op Texel ophielden.

Februari & April

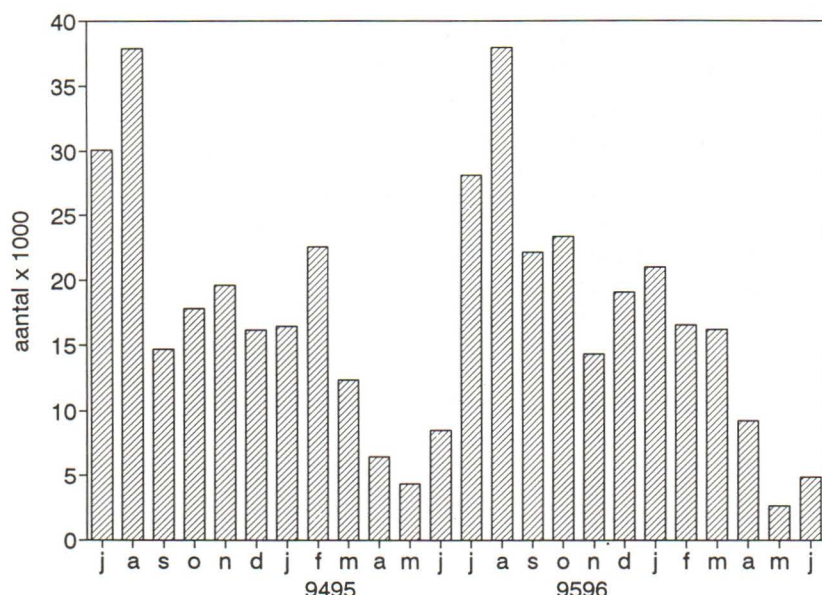
De telling die eind februari werd uitgevoerd viel vooral op vanwege de grote aantallen meeuwen. De ruim 200.000 Storm- en Zilvermeeuwen vonden op de Noordzeestranden een gedekte tafel van miljoenen doodgevroren schelpdieren. Opmerkelijk was verder de Amerikaanse Smient in de Terschellinger polder. Ook april was weer goed voor een aantal smeuijge soorten, zoals Kuifduiker, Porseleinhoen, Poelruiter en Purperreiger. Met ruim 95.000 vogels, waaronder veel Kanoeten en tienduizenden Bontjes en Rosse Grutto's, bleek de Richel weer een niet weg te denken plek in de Waddenzee. Opmerkelijk waren ook de 410 IJslandse Grutto's in de Kop van Noord-Holland.

Figuur 2. Aantalsverloop van Kanoetstrandlopers in enkele steekproefgebieden in de Nederlandse Waddenzee in 1995/96.

Figuur 4. Verspreiding van Wulp in de Nederlandse Waddenzee in september 1995 en januari 1996.

Figuur 3. Aantalsverloop van Wulp in de Nederlandse Waddenzee in 1994/95 en 1995/96. Weergegeven is de som van de maandgemiddeldes van alle steekproefgebieden.

Enkele soorten uitgelicht

Kanoetstrandlopers hebben vooral in het late najaar en de winter een sterke neiging om in grote groepen op de hoogwatervluchtplaatsen te verschijnen. Griend, de Richel en delen van de Vliehors vormen voor de soort een onmisbare schakel binnen de Waddenzee. De groepen zijn vaak zo groot en de vogels staan vaak zo dicht opeen dat het niet meevalt een goede schatting te geven. En een massieve muur van 50.000 Kanoeten die ook nog eens wordt lastig gevallen door een Smelleken of Slechtvalk is weliswaar imposant, maar een *crime* voor de wadvogelteller. Zoals uit figuur 1 blijkt wordt het beeld in september gedomineerd door grote aantallen bij Vlieland en in de oostelijke Waddenzee. De verspreiding in januari 1996 is een fraaie illustratie van het reguliere beeld in de winterperiode. Vrijwel alle Kanoeten zitten dan in de westelijke Waddenzee, grofweg in het gebied tussen Balgzand en Griend. Het aantalsverloop tijdens de steekproeftellingen is grillig (figuur 2). Groepen verplaatsen zich razendsnel en

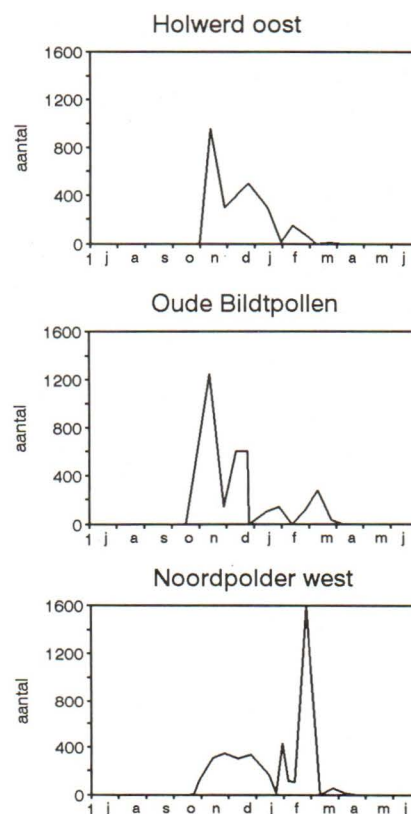
het is niet altijd mogelijk om belangrijke *hot spots* als de Richel en Griend frequent te tellen.

Wulpen ontbreken bijna nooit tijdens wadvogeltellingen. Grote aantallen worden vooral in juli en augustus geteld, dus direct na het broedseizoen (figuur 3). Doortrek in het najaar leidt niet tot verhoogde aanwezigheid en ook 's winters worden redelijk stabiele aantallen gezien. Van april tot en met juni zijn de aantallen daarentegen uitgesproken klein. Wulpen worden in de gehele Waddenzee in grote aantallen aangetroffen (figuur 4). In tegenstelling tot Kanoeten, bevinden grote concentraties Wulpen zich verhoudingsgewijs veel langs de Fries-Groningse kust.

Fraters behoren niet direct tot de watervogels. Toch zijn ze karakteristiek voor het Waddengebied en worden ze ook door een groeiend aantal telgroepen consequent bij de tellingen betrokken, evenals andere soorten van de zilte rand van Nederland, zoals Strandleeuwrik en roefvogels als Ruigpootbuizerd, Slechtvalk en Veld-

uil. Door waarnemingen van deze soorten op een systematische wijze te verzamelen, kan de informatie die wordt verkregen uit de losse waarnemingen van het Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels verder worden aangescherpt. Vooral in de drie steekproefgebieden langs de Friese en Groningse kust werden Fraters in 1995/96 veelvuldig gezien. De aantallen leken hoger dan in voorgaande winters, wat mogelijk te maken heeft met het strenge winterweer. In de Noordpolder in Groningen bedroeg het grootste aantal 1.625 exemplaren op 24 februari. Ook de beide Friese steekproefgebieden hadden een maximum van rond de duizend Fraters (figuur 5).

Ben Koks

Figuur 5. Aantalsverloop van Frater in de steekproefgebieden langs de Fries-Groningse kust in 1995/96.